

Гордієнко Олена Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри лінгвометодики та культури фахової мови

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Проблеми використання комп'ютера на уроках української мови в початкових класах

У рамках дії компетентнісної парадигми в освіті, з погляду сучасних мовознавців, на уроках української мови необхідно формувати мовні компетенції учнів; виробляти практичні навички володіння культурою мови, уміння користуватися словниками та іншою літературою; прищеплювати мовний смак, формувати лінгвістичні компетенції учнів, розширюючи їх знання про українську мову як багатофункціональну знакову систему й суспільне явище, виробляти лінгвокультурознавчу компетенцію, формуючи цілісне уявлення про мову як національно-культурний феномен, вдосконалювати вміння й навички самостійної роботи з навчально-науковим текстом [6; 3].

Для реалізації цих завдань найдоцільніше застосовувати текстоцентричний підхід, де зосереджується увага на інтегруванні теоретичних та прагматично зорієнтованих розділів курсу сучасної української літературної мови [5; 100]. Вивчення мови з урахуванням текстоцентричного підходу досліджується сучасними лінгводидактами (О. Горошкіна, Т. Окуневич, М. Пентилюк, Т. Симоненко, С. Караман та ін.). Текстоцентричний підхід передбачає осмислення тексту як мовленнєвого виразу, як засобу виховання всебічно розвиненої, творчої, національно свідомої, духовно багатой особистості. В основі текстоцентричного підходу лежить текст, відомості про його структуру, особливості, які засвоюються вже в початкових класах (на елементарному рівні). Визначення терміну "текст" належить до одного з дискусійних питань, що неоднозначно розглядається лінгвістами (Д. Баранник, І. Гальперін, А. Коваль, О. Пономарів, О. Селіванова та ін.), психологами (Л. Виготський, І. Зимня, Т. Ладиженська, І. Синиця та ін.) та лінгводидактами (О. Біляєв,

О. Горошкіна, В. Мельничайко, М. Пентиліук, М. Стельмахович та ін.). Текст як явище мовної та позамовної дійсності – складний феномен, який виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати і передавати інформацію у просторі й часі, фіксує психічне життя індивідів, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркаленням певних соціокультурних традицій тощо [1; 146]. Усі ці ознаки тексту дозволяють зробити його "епіцентром" уроку, залучаючи сучасні технології та засоби навчання, які "створюють сприятливі умови для розвитку творчості учнів, формування мовної особистості й ставлять ряд вимог до вчителя, зокрема: вміння діагностувати цілі навчання, досконало володіти мовою, розробляти опорні конспекти, створювати нові види наочності, вільно володіти проблемним навчанням, організувати групову та індивідуальну роботу з використанням комп'ютерів" [6; 38]. І це вже стало потребою часу.

Ми живемо в час, коли наявність комп'ютерного класу в кожній школі вже не є утопією. Навчання українській мові – галузь, де використання комп'ютерів допоможе подолати буденність і, безперечно, суттєво підвищити ефективність навчання, що пояснюється значним унаочненням програмного матеріалу. Ще Я. А. Коменський у праці "Велика дидактика" наголошував: "Все, що тільки можна, давати для сприймання чуттям, а саме: видиме – для сприймання зором, чутне – слухом... Якщо будь-які предмети можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу сприймаються кількома чуттями" [2; 10].

Ефективність використання комп'ютера в навчально-виховному процесі залежить від програмного забезпечення. Серед розмаїття навчальних мультимедійних систем назовемо засоби, які використовуються найчастіше. 1). Комп'ютерні тренажери – з їх допомогою можна не лише відтворити будь-який об'єкт, але й забезпечити його програмою, яка описує його. 2). Автоматизовані навчальні системи – комбіноване використання комп'ютерної графіки, анімації, живого відеозображення, звуку – все це надає унікальну можливість зробити виучуваний предмет максимально наочним, а тому зрозумілим. Це особливо актуально в тих випадках, коли учень має запам'ятати емоційно нейтральну

інформацію, наприклад, біографії письменників, теоретичні відомості з мови. 3). Навчальні фільми – відтворюють ті чи інші процеси як у вигляді реальних зйомок, так і тривимірної комп'ютерної графіки. 4). Мультимедіа-презентації (набір послідовно змінюючих одна одну сторінок – слайдів, на кожній з яких можна розмістити будь-який текст, малюнки, схеми, відео- та аудіофрагменти, анімацію, 3D-графіку, використовуючи при цьому різні елементи оформлення) [3: 108].

Учителі початкових класів для підготовки до уроків української мови та літературного читання використовують не лише перегляди фільмів або їх фрагментів за прочитаними програмовими текстами; мультимедійний супровід може використовуватися й таким чином. Наприклад, інформаційні технології; електронні підручники; окремі типи файлів (зображення, відео, аудіо, анімації); розроблені авторські уроки (інтеграція різних об'єктів в один формат, презентації, web-сторінки). Кожен із зазначених інформаційних компонентів має власні виражальні засоби та дидактичні можливості, що спрямовані на оптимізацію процесу навчання. Використання Інтернет-ресурсів є методично обґрунтованим і допомагає враховувати індивідуальні можливості кожного учня, розкривати його творчий потенціал, здатність сприймати і застосовувати на практиці нові знання, а також зробити процес навчання інтенсивнішим, викликати зацікавленість.

Найсучаснішим комп'ютерним засобом навчання є мультимедіа, що ґрунтується на спеціальних апаратних і програмних засобах. Беззаперечна перевага засобів мультимедіа – доступність (вони не потребують спеціальної підготовки вчителів й учнів та активно залучають останніх до співпраці); можливість розроблення на їх основі інтерактивних комп'ютерних презентацій [3; 78].

Комп'ютер з мультимедіа в руках учителя – ефективний технічний засіб навчання. Якість зображення (чітке і кольорове зображення на екрані); легке усунення недоліків і помилок у слайдах, детальне пояснення матеріалу або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів, коригування об'єму навчального матеріалу, темпів його викладання, зростання продуктивності уроку, можливість застосування міжпредметних зв'язків – усе

це допомагає на уроках з мультимедійним супроводом ефективно вирішувати різноманітні дидактичні завдання: сформувати мотивацію до навчання, засвоїти базові знання з предмета, виробити уміння і навички самостійної роботи, а також самоконтролю [4; 96].

Отже, мультимедійні засоби навчання є перспективним і високоефективним інструментом, що дозволяє подати масиви інформації у більшому об'ємі, ніж традиційні джерела, і в тій послідовності, яка відповідає логіці пізнання і рівню сприйняття молодших школярів.

Досвідчені вчителі надають перевагу використанню комбінованих комп'ютерних програм таким чином. Під час уроку на екрані моніторів (мультимедійної дошки) демонструється сторінка підручника (правило, таблиця, схема, текст тощо), потім різноманітний дидактичний матеріал, що містить вправи, які формують уміння і навички за даною темою, і контрольні завдання.

Певні складності в молодого вчителя можуть викликати питання, пов'язані з методикою використання комп'ютера безпосередньо на уроці. У своїй більшості всі наявні види програм: комбіновані, програми-тренажери, програми-контролери – рекомендується використовувати у другій частині уроку після актуалізації знань учнів з певної теми. Приблизна структура уроку сприйняття і осмислення нових знань із використання комп'ютера може виглядати так. 1). Актуалізація опорних знань (з урахуванням принципу систематичності і послідовності) (5 – 10 хвилин). 2). Мотивація навчальної діяльності учнів, назва теми, повідомлення мети уроку (2 хвилини). 3). Сприйняття і первинне осмислення учнями нового матеріалу (12 – 15 хвилин): А) спостереження і аналіз мовних явищ під керівництвом учителя (читання тексту, де можна спостерігати виучуване мовне явище); Б) висновки, формулювання правила; В) робота з підручником (заучування правила напам'ять). 4). Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності (15 – 20 хвилин): А) формування умінь користуватися знаннями (наприклад, нове правило) у процесі виконання різноманітних вправ під керівництвом учителя; Б) самостійна творча робота (на цьому етапі уроку клас поділяється на дві

групи: одна працює за комп'ютерами, друга на місцях займається з учителем, тому що вивчення будь-якої теми не можна обмежити роботою з комп'ютером; після того відбувається зміна робочих місць). 5). Домашнє завдання (2 – 3 хвилини). 6). Підведення підсумків уроку (3 – 5 хвилин): А) систематизація набутих знань (практичне залучення цих знань); Б) аргументація оцінок за роботу на уроці (збір даних про роботу, виведених на екрани моніторів).

Інший варіант використання комп'ютера рекомендується залучати під час проведення уроку осмислення знань, формування умінь і навичок. Такий тип уроку займає чи не найбільше місце у всій системі роботи вчителя початкових класів із рідної мови. Урок осмислення знань, формування умінь і навичок за своєю структурою значно відрізняється від попереднього типу. У ньому кульмінаційним моментом є система вправ, що забезпечують осмислення того, з чим учні вже знайомі. Завданню осмислення знань учнями може бути підпорядковане й опитування учнів, якому на уроці такого типу відводиться значне місце [7; 2 – 8].

Наводимо структуру цього типу уроку. 1). Лексико-орфоепічна (лексико-орфографічна) робота (5 – 7 хвилин). 2). Повторення вивченого, перевірка домашнього завдання (5 – 10 хвилин). 3). Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми і мети уроку (1 – 2 хвилини). 4). Тренувальні вправи на осмислення знань, формування умінь і навичок за певною системою з поступовим ускладненням – вправи на вставляння літер, складів, складання словосполучень, речень, а також зв'язних текстів; дописування, розстановка розділових знаків, тестування тощо (20 – 25 хвилин). Клас поділяється на дві групи. При цьому загальний час роботи учня з комп'ютером складає приблизно 10 – 15 хвилин. 5). Вправи з розвитку усного та писемного мовлення (7 хвилин). 6). Домашнє завдання (2 – 3 хвилини). 7). Підсумок уроку. Вчитель акцентує увагу учнів на питаннях, що викликають складності (2 – 3 хвилини).

Не викликає сумнівів, що з появою більшої кількості програм буде поповнюватись й перелік вправ [8; 77 – 81].

Як бачимо, можливості використання комп'ютерів на уроках української мови надзвичайно широкі. У пам'ять комп'ютера можна вкласти будь-які схеми, умовні позначки, таблиці, правила, малюнки, тексти і за необхідністю виводити їх на екран монітору як довідковий матеріал. Використання комп'ютера в контексті вивчення української мови значно урізноманітнить традиційні методи, прийоми, види навчальної діяльності, а також істотно активізує самостійну роботу учнів, стимулюватиме їх до систематичного навчання, підвищення рівня якості знань. Тим не менш, запрошуючи на урок української мови комп'ютер, необхідно пам'ятати: машина може стати надійним помічником, але в жодному разі не замінить самого вчителя.

Список використаних джерел та літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Бацевич Флорій Сергійович. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. Коменський Я. А. Велика дидактика // Вибрані твори. – Т.1. Режим доступу: <http://www.ipedahohika.com/lirefs-917-1.html>
3. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології. – К.: Ленвіт, 2000. – 368 с.
4. Освітні технології. / За ред. О. М. Пехоти. – К.: Ленвіт, 2002. – 255 с.
5. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей / Пентилюк Марія Іванівна. – К.: Ленвіт, 2011. – 256 с.
6. Пентилюк М.І. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 2000. – 264 с.
7. Славістська В. К. Модульне навчання на уроках української мови в початкових класах // Початкове навчання та виховання. – Харків. – 2004. – № 2. – С. 2 – 8.
8. Ткачук В. Комп'ютеризація шкільної освіти: переваги та сфери ризику // Вища освіта України. – 2004. – №4. – С. 77 – 81.